

ОСМИСЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СЕРГІЯ БОРТКЕВИЧА В СУЧАСНОМУ МУЗИКОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ

Селянінов Л. О.

*студент I курсу фортепіанно-теоретичного факультету
Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

Вступ: *Проблема «вторинності» як інструмент колоніального дискурсу.*

Постать Сергія Борткевича (1877–1952) у сучасному науковому просторі постає як об'єкт радикального переосмислення. Протягом десятиліть його ім'я було марковане колоніальним штампом «російського романтика» (russian romantic), що ґрунтувалося на зовнішніх чинниках: навчанні в Санкт-Петербурзі та тривалій еміграції. Проте найбільш руйнівним для сприйняття композитора став міф про його «епігонство». Кліше на кшталт «український Рахманінов» є класичним прикладом імперської апропріації, де національний митець позбавляється суб'єктності та перетворюється на «локальну копію» метропольного канону. Сьогодні деколонізація постаті С. Борткевича вимагає не лише зміни біографічної атрибуції, а й повної деконструкції уявлень про вторинність його музичної мови.

Естетика «захисного панцира» проти міфу про епігонство.

Традиційні звинувачення Борткевича у плагіаті або надмірній схожості зі стилем Ф. Ліста, Ф. Шопена чи С. Рахманінова ігнорують глибинну стратегію митця [3, С. 3-4]. Наша теза полягає в тому, що С. Борткевич свідомо використовував західноєвропейську академічну форму (модель Ліста – Райзенауера) як «захисний панцир». В умовах вимушеної еміграції та культурної ізоляції досконала пізньоромантична техніка слугувала інструментом для трансляції глибоко українського, лірико-кордоцентричного змісту. Це не «імітація», а **свідома стратегія** збереження ідентичності: використання зрозумілої світові мови для збереження національної інтонації. Там, де імперський романтизм демонструє пафос і масштабність, музика Борткевича завжди залишається камерною, сповідальною та щирою, що є прямою апеляцією до українського ментального коду.

Активний простір ідентифікації: *Виконавець як деколонізатор.*

Інтенсифікація дослідницького інтересу протягом останніх років до Борткевича (2021–2025 рр.) свідчить про перехід від накопичувального етапу до аналітичного. Проте ми вважаємо, що саме виконавське мистецтво сьогодні виступає головним суб'єктом наукового пошуку. Спираючись на концепцію «нейтрального простору» Є. Левкуліча

[2, с. 33–34], ми пропонуємо запровадити термін «**активний простір ідентифікації**». У цьому просторі кожне виконання перестає бути просто відтворенням тексту, а стає науковим та політичним аргументом на користь української природи музики Борткевича. Піаніст стає «*адвокатом*» композитора, руйнуючи через інтонацію нав'язані міфи про його «вторинність».

Інтонаційний код Балади тв. 42: психологічний опір еміграції.

Наукова новизна тез підкріплюється аналізом Балади до-діез мінор тв. 42 (1931 р.), яку запропоновано розглядати крізь призму її деколонізаційного потенціалу. На протипагу традиційній рецепції твору в контексті «імперського романтизму», виконавська інтерпретація базується на виявленні генетичного зв'язку музичної мови С. Борткевича з українським ліричним модернізмом.

- Жанрова семантика: Балада трактується як *епічна автобіографічна нарація*. Драматизм основного тонального центру (до-діез мінор як тональність трагічного фатуму) конфліктує з світлою темою Ля-мажору, що інтерпретується як художній образ «*втраченого раю*» Харкова.

- Український мелос: У другій темі простежується широка інтерваліка та характерні «зітхання», що генетично споріднює її з лірикою В. Косенка та В. Барвінського. Це виступає не ознакою «*спігонства*», а свідомого вияву культурного опору та збереження ідентичності на чужині. Аналізуючи інтонаційну структуру балади, зазначимо, що Борткевич використовує особливий тип мелодики, який Н. Зимогляд окреслює як «пейзажну лірику» [1, с. 7, 13]. Проте ми пропонуємо піти далі й розглядати баладу як трансформацію цього пейзажу у внутрішній психологічний стан, де інтонаційні засоби стають інструментом національної самоідентифікації в умовах еміграції.

Висновки: Протокол виконавської ідентифікації.

Повернення С. Борткевича до українського культурного простору – це еволюція від «реанімації таланту» до повноцінної інтеграції в національний канон. У роботі запропоновано концепт «**Протоколу виконавської ідентифікації**»: кожна концертна презентація має підкріплюватися критичним коментарем, що деконструюватиме колоніальні міфи. Лише через синергію живого виконання та глибокої наукової рефлексії ми зможемо можливо остаточно позбавити постать Борткевича тавра «чужого» митця, повернувши йому право на питому національну суб'єктність у глобальному мистецькому світі.

Література:

1. Зимогляд Н. Ю. Жанр мініатюри у творчості С. Борткевича. *Аспекти історичного музикознавства*. 2024. Вип. XXXVII (37). URL: https://aspekty.kh.ua/vypusk37/ASPECTS_37-7-24-Zymohliad.pdf (дата звернення: 01.05.26).

2. Левкулич Є. О. Фортепіанна спадщина Сергія Борткевича у актуальному просторі виконавського мистецтва XX – початку XXI століття : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01. / Національна музична академія України імені П. І. Чайковського Київ, 2021. 367 с.

3. Соланський С. С. Рецепція творчості Сергія Борткевича в Україні. *Українська музика*. 2025. Вип. 2 (53). URL: <https://journals.inma.lviv.ua/index.php/ukrmuzyka/article/view/878/840>